

قواعد استنتاج^۱

در جلسات گذشته آموختیم در منطق یا ریاضیات، «قضایا» به معنی گزاره های همواره راست هستند، و «برهان» (قضیه) اثبات درستی آن است. برهان درستی یک قضیه ارائه یک دنباله متناهی $Q_1, Q_2, Q_3, \dots, Q_n$ از تعاریف یا گزاره هایی که درستی آن ها بدیهی است و یا گزاره هایی که درستی آن قیل از گزاره مورد نظر نشان داده شده است و یا این گزاره از گزاره های قبلی با استفاده از قواعد استنتاج نتیجه شده است می باشد.

درستی دلیل	Q_1
درستی دلیل	Q_2
درستی دلیل	Q_3
$\vdots$	$\vdots$
درستی دلیل	Q_n

گزاره Q_n را نتیجه و چندگزاره اول را فرض ها یا مقدمات می نامند.

به طور خلاصه Q_n درست تلقی می شود هرگاه ترکیب عطفی $Q_1 \wedge Q_2 \wedge Q_3 \wedge Q_4 \wedge \dots \wedge Q_{n-1}$ گزاره Q_n را نتیجه دهد. یعنی

$$Q_1 \wedge Q_2 \wedge Q_3 \wedge \dots \wedge Q_{n-1} \implies Q_n.$$

رفتن از گزاره Q_i به Q_{i+1} معمولا توسط قاعده هایی موسوم به «قاعده های استنتاج» صورت می گیرد.

قضایای ۲ تا ۸ که در جلسه قبل آموختیم برای بررسی هم ارزیها و استلزام ها منطقی ابزارهای مفیدی هستند که در ارائه استدلال به کار می روند و به آنها قاعده های استنتاج می گویند. برای ارجاع سریعتر به این قاعده ها آنها را در این قسمت گردآوری می کنیم.

---

^۱Deduction Rules

قضیه ۲. فرض کنیم p و q دو گزاره هستند. آنگاه قوانین زیر برقرارند:

(الف) قانون جمع: $p \implies p \vee q$.

(ب) قانون اختصار: $p \wedge q \implies p$ ، $p \wedge q \implies q$.

(پ) قانون رفع مولفه $(p \vee q) \wedge \sim p \implies q$.

قضیه ۳. فرض کنیم p و q دو گزاره هستند. آنگاه

(الف) قانون نفی مضاعف^۱: $\sim(\sim p) \equiv p$.

(ب) قانون جابه جایی $p \wedge q \equiv q \wedge p$ ، $p \vee q \equiv q \vee p$.

(پ) قانون خودتوانی^۲: $p \wedge p \equiv p$ ، $p \vee p \equiv p$.

(ت) قانون عکس نقیض^۳: $(p \longrightarrow q) \equiv (\sim q \longrightarrow \sim p)$.

قضیه ۴. (قانون دمورگان). فرض کنیم p و q دو گزاره هستند. آنگاه

$$\sim(p \wedge q) \equiv \sim p \vee \sim q$$

$$\sim(p \vee q) \equiv \sim p \wedge \sim q$$

^۱ Double Negation

^۲ Idempotency

^۳ ContraPositive

قضیه ۵. فرض می کنیم p, q و r گزاره هستند. آنگاه

(الف) قانون شرکت پذیری

$$(p \wedge q) \wedge r \equiv p \wedge (q \wedge r)$$

$$(p \vee q) \vee r \equiv p \vee (q \vee r)$$

(ب) قانون پخش پذیری^۱

$$p \wedge (q \vee r) \equiv (p \wedge q) \vee (p \wedge r)$$

$$p \vee (q \wedge r) \equiv (p \vee q) \wedge (p \vee r)$$

(پ) قانون تعدی^۲

$$(p \longrightarrow q) \wedge (q \longrightarrow r) \Longrightarrow (p \longrightarrow r).$$

قضیه ۶. گیریم p, q, r و s گزاره هستند. آنگاه

(الف) قیاس ذوالوجهین موجب Constructive dilemma

$$(p \longrightarrow q) \wedge (r \longrightarrow s) \Longrightarrow (p \vee r \longrightarrow q \vee s)$$

$$(p \longrightarrow q) \wedge (r \longrightarrow s) \Longrightarrow (p \wedge r \longrightarrow q \wedge s)$$

(ب) قیاس ذوالوجهین منفی Destructive dilemma

$$(p \longrightarrow q) \wedge (r \longrightarrow s) \Longrightarrow (\sim q \vee \sim s \longrightarrow \sim p \vee \sim r)$$

$$(p \longrightarrow q) \wedge (r \longrightarrow s) \Longrightarrow (\sim q \wedge \sim s \longrightarrow \sim p \wedge \sim r)$$

^۱ Distributive

^۲ Transitive

قضیه ۷. فرض کنید p و q گزاره هستند. آنگاه

(الف) قیاس استثنایی ^۱ $(p \rightarrow q) \wedge p \Rightarrow q$

(ب) قیاس دفع ^۲ $(p \rightarrow q) \wedge \sim q \Rightarrow \sim p$

(پ) برهان خلف ^۳ $(p \rightarrow q) \Leftrightarrow (p \wedge \sim q \rightarrow q \wedge \sim p)$.

قضیه ۸. فرض کنیم t ، c و p ، به ترتیب یک راستگو، یک تناقض و یک گزاره دلخواه باشند. آنگاه

(الف) $p \wedge t \Leftrightarrow p$

$p \vee t \Leftrightarrow t$,

(ب) $p \vee c \Leftrightarrow p$,

$p \wedge c \Leftrightarrow c$.

(پ) $c \Rightarrow p$ و $p \Rightarrow t$

---

^۱ *Modus Ponens*

^۲ *Modus Tollens*

^۳ *By Contradiction*